

On the philosophy of survival with Tatiana Țibuleac Despre filosofia supraviețuirii cu Tatiana Țibuleac

Conf. dr. Iuliana Petronela Barna
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați
Centrul Interdisciplinar de Studii Culturale Central
și Sud-Est Europene (CISCLE)

Abstract: With a distinctive voice in contemporary literature, Tatiana Tibuleac constructs in her own style a poetic, therapeutic, memorable poetic prose about the human condition, managing to combine in the narrative structure the cruelty of observation and compassion towards suffering, expressively and profoundly rendering the tragedy of destinies and the beauty of life.

Keywords: *identity, femininity, metamorphosis, literary prose style, human condition.*

Tatiana Țibuleac este o pariziancă, originară din Chișinău. A studiat jurnalism și comunicare la Universitatea de Stat din Moldova și a debutat editorial cu „Fabule Moderne”, o colecție de nuvele (volumul conține 50 de povestiri scurte), apărută în 2014 la Editura *Urma Ta*. Romanul *Vara în care mama a avut ochii verzi* (2017) a fost tradus în limbile franceză, spaniolă, norvegiană, germană și poloneză și distins cu mai multe premii literare: Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, Premiul revistei Observator cultural și Premiul Observator Lyceum. Mai apoi, s-au coagulat în spațiul literar românesc alte două romane semnate de scriitoarea Tatiana Țibuleac: *Grădina de sticlă* (care a primit Premiul Uniunii Europene pentru Literatură) și *Când ești fericit, lovește primul*.

În *Vara în care mama a avut ochii verzi*, procesul terapeutic se configurează odată cu declanșarea actului narativ, care funcționează ca un spațiu al eliberării de traumă, în care experiența brută este transformată în discurs, și anume cel al lui Aleksy, care, în primă fază, exprimă în relația cu mama sa agresivitate verbală, refuz, dispreț și violență simbolică. Ura este aici un mecanism defensiv, menit să mascheze o dependență afectivă intolerabilă.

„În acea dimineață, în care o uram mai mult ca oricând, mama împlinise 39 de ani. Era mică și grasă, proastă și urâtă. Era cea mai inutilă mamă din câte au existat vreodată. O priveam de la geam cum stă la poarta școlii ca o cerșetoare. Aș fi ucis-o cu jumătate de gând. Pe lângă mine, tăcuți și speriați,

treceau părinții. O adunătură tristă de perle false și cravate ieftine, venită să-și colecteze copiii nereușiți, ascunși de ochii lumii. Cel puțin ei făcuseră un efort ca să urce. Mamei îi era în cot de mine și de faptul că absolvisem totuși o școală.” [Țibuleac, 2019: 5]

Cine este Aleksy? Fiu de emigranți polonezi, locuitor al suburbiei Haringey din Londra, părăsit de tată, privat de afecțiunea mamei de la moartea Mikăi, ostracizat în comunitatea poloneză, consolat doar în brațele bunicii, maturizat intruziv, supus unor pulsioni distructive, supraviețuiește pentru a ierta și a se ierta în raport cu mama într-un spațiu activ al reconstrucției sinelui. „Aleksy”, *începu mama vinovată, cu degetele strânse nervos pe cana cu cafea, „iartă - mă”*. În acea dimineață mama semăna cu un păianjen tânăr, care tocmai prinsese în plasă prima sa victimă. Era ca Mika îmbătrânită. Ca bunica tânără. Nu o mai văzusem niciodată așa, din simplul motiv că niciodată nu fusese așa. Mama mă privea cu dragoste.” [Țibuleac, 2019: 48]

Acest Aleksy trece printr-un proces de tranziție de la *acting-out la working-through*, („Ura mea față de mama, deși nu dispăruse cu totul, se uscase și prinse coajă-așa cum prind coajă toate rănila peste trei zile la om și doar peste o zi la câine”) [Țibuleac, 2019: 27]; de la fragilitatea masculină (reflectată prin adolescentul alienat de la Londra) la maturitatea lucidă, profundă, cathartică în care ochii verzi ai mamei devin un simbol al alterității redescoperite, al unei umanități percepute tardiv, dar decisiv. Remarcăm aici existența a doi naratori: Aleksy-adolescentul, martor al verii petrecute alături de mama bolnavă în satul francez, pe malul oceanului, care trece printr-un proces de metamorfoză afectivă și morală, și care devine ulterior Aleksy-adultul, aflat într-o ipostază matură, reflexivă, confesivă și analitică. Eliberarea de traumă se produce gradual, evolutiv, în etape succesive, marcate de schimbări de registru emoțional: de la ura viscerală la iritare, toleranță, confuzie afectivă, responsabilitate și, în final, la o formă de iubire lucid asumată, aflată sub imperiul durerii acute. În oglinda *ochilor verzi*, la îndemnul psihiatrului, infirmul Aleksy, devenit acum un pictor renumit și bogat, scrie despre ultima vară petrecută în prezența mamei, [Cazac Ghițu, 2025] în fapt, livrează lectorului metafora unei relații aproape eșuate:

„Ochii mamei erau o greșală
Ochii mamei erau resturile unei mame frumoase.
Ochii mamei plâneau înăuntru.

Ochii mamei erau dorința unei oarbe împlinită de soare.
Ochii mamei erau lanuri de tulpini frânte.
Ochii mamei erau poveștile mele nespuse.
Ochii mamei erau geamurile unui submarin de smarald.
Ochii mamei erau scoici crescute pe copaci.
Ochii mamei erau cicatrice pe fața verii.
Ochii mamei erau muguri în așteptare.” [Țibuleac, 2019: 121]

În termenii lui Winnicott [Akhtar, 2018:67], narațiunea creează un spațiu tranzițional, în care Aleksy poate experimenta afecte contradictorii fără a le reprima sau idealiza. Astfel, romanul poate fi citit ca un lung proces de *perlaboration*, în care naratorul încearcă să dea sens unei relații marcate de absență afectivă, culpă și dorință de anihilare a obiectului matern. Și totuși, „odată cu posibilitatea iertării, ura nu poate anihila, ci doar anestezia temporar partea iubitoare a sinelui, în relație cu persoana detestată. Prin posibilitatea iertării, apare posibilitatea ca persoana urâtă să poată redeveni cândva cineva care poate fi iubit, astfel făcând experiența urii mai tolerabilă. Comportamentul iubitor care urmează unui act autentic de iertare poate fi însoțit de un sentiment de bucurie. ” [Stolorow, 1971:102]

Literatura Tatiane Țibuleac este concepută nu ca exercițiu estetic gratuit, ci ca act reparatoriu, orientat către figuri marginale, vulnerabile sau incomode. Gândirea autoarei nu este dispusă la trucaje și absolviri ce contravin intenției de a spune adevăruri durute, în mare parte neacceptate, nedorite de a fi auzite. Meritul ei constă în faptul că știe și reușește să sondeze abisurile, nu totdeauna delectabile și pure ale sufletului omenesc (în cazul romanului – al unui adolescent agresiv, complexat, care se consideră „produsul greșit al unei piele albe”). [Șchiopu, 2017:291]

„Adeptă a ideii că adevărul trăirii este prioritar, că el se realizează atunci când trăirea e zguduitoare, Tatiana construiește un personaj (Aleksy-copilul) care manifestă un alt tip de atitudine și care se exprimă cu o sinceritate, îndeobște, traumatizantă pentru morala convențională, aceasta din urmă convenabilă pentru simțirea grijului ferită de sângerări, fapt din care pot rezulta și unele reacții adverse ale cititorului vizavi de roman, în general. Deci gândirea autoarei nu este dispusă la trucaje și absolviri ce contravin intenției de a spune adevăruri durute, în mare parte neacceptate, nedorite de a fi auzite. ” [Șchiopu, 2017:291]

Vara în care mama a avut ochii verzi este o combinație între epic și liric, un „poem în proză, intens oniric”, o proză care se vrea curativă, memorabilă despre condiția umană, iar afirmația scriitoarei despre propriul roman („Am simțit că fac cuiva dreptate cu cartea asta” [Gheorghe, 2017] devine o formă de justiție simbolică, prin care vocile ignorate sau stigmatizate se doresc a fi reintegrate în câmpul empatiei. *Este cartea remușcării perfecte, pe care numai o floare care a rupt un om o poate înțelege... absolut. Retrăi. Empatiza.* [Secară, 2019]

Scrisul devine un act de expunere a sinelui, o asumare a zonelor abjecte ale psihicului. „Cartea e un poem al înfrângerii cu totul special în literatura actuală, un thriller psihologic despre o jumătate de familie, cumplit de disfuncțională, un subiect etern, dar cu o tratare stilistică inedită în literatura românească actuală.” [11]

Pe de altă parte, romanul refuză *estetizarea suferinței*, optând spre o poetică a disconfortului, a confruntării directe cu zonele obscure ale afectivității umane.

Aflându-se în imposibilitatea stabilirii apartenenței romanului, Bogdan Alexandru Stănescu semnalează în prefața cărții *Vara în care mama a avut ochii verzi* dubiile sale „legate de încadrarea clară a textului într-un gen literar, el fiind în mod evident un produs hibrid, impur: este, așa cum am spus, notația unei anamneze, este roman, este poem (bornele lirismului fiind acele *definiții* ale ochilor mamei ce strălucesc din mijlocul câte unei pagini). *Tatiana Țibuleac a scris o carte absolut memorabilă.*” [Țibuleac, 2019]

Constantin Șchiopu propune o interpretare complexă, bine articulată în paradigma criticii literare contemporane, calibrată pe mai multe niveluri de analiză (nativă, psihologică, simbolică), prin care reușește să valorifice atât datele interne ale operei, cât și contextualizări teoretice implicite: memoria afectivă, trauma sau reconstrucția identitară.

„Retrăind cronologic vara petrecută alături de mamă, naratorul-matur, în speță, interogativ și reflexiv, spre deosebire de naratorul-adolescent, care este mai mult confesiv-apreciativ, are certitudinea că amintirile sunt locul de întâlnire cu sine și cu alții, că ele îi oferă posibilitatea de a găsi răspunsuri sau cel puțin de a pune întrebări. Astfel, prin procedeul retrospecției (în trecut, menționăm și antiteza compozițională) sunt aduse în prezentul naratorului-matur fapte, întâmplări, care l-au marcat și care îi alimentează existența („Trăiam din trecut așa cum săracii trăiesc din posmagi”). Prin urmare, relatarea la persoana întâia, confesiunea, autoanalizele, retrospecția, memoria afectivă, pe de o parte,

sporesc iluzia autenticității celor relatate, pe de alta, imprimă romanului statutul de proză modernă. [Șchiopu, 2017:289-290]

Tatiana Țibuleac scrie un jurnal poetic, o scrisoare în proză, o literatură terapeutică articulată în urma unor experiențe-limită, o istorie traumatică, o filosofie a supraviețuirii, o estetică a disconfortului, o epistolă pentru fiu: „Am început să scriu după ce am născut copiii, iar Vara cred că a fost cumva o reacție, îmi place să spun că e o scrisoare pentru Alexandru, fiul meu.” [14]

Note

- [1] Tatiana Țibuleac, *Vara când mama a avut ochii verzi*, Editura Cartier, Chișinău, Ediția aVII-a, 2019, p.5.
- [2] Ibidem, p. 48.
- [3] Ibidem, p. 27.
- [4] Cazac Ghițu, A. (2025). Paradoxuri ale corpului în romanul Tatiane Țibuleac, *Vara în care mama a avut ochii verzi. Comunicare Interculturală și Literatură / Communication Interculturelle et Littérature*, 31(2). <https://doi.org/https://doi.org/10.35219/cil.2024.2.05>
- [5] Tatiana Țibuleac, *Vara când mama a avut ochii verzi*, 2019, p.121. Disponibil pe adresele: <https://bookvortex.ro/beletristica/literatura-romana/vara-in-care-mama-a-avut-ochii-verzi-tatiana-tibuleac-recenzie/>; <https://www.goodreads.com/quotes/10615079-mi-amintesc-de-mama-n-fiecare-zi-a-a-cum-i-am>; <https://crampeiedesufletblog.wordpress.com/2018/05/21/tatiana-tibuleac-vara-in-care-mama-a-avut-ochii-verzi-recenzie-2/>; <https://andreeajuvina.ro/category/carti/roman-psihologic/>
- [6] „Instinctul vindecării” a ieșit din nou la suprafață sub forma pulsionii de autoactualizare implicită în opera lui Winnicott. Salman Akhtar, *Sursele bucuriei*, traducere din engleză de Laura Netea, București, Editura Trei, 2018, p.67.
- [7] Stolorow, R. O. „On forgiveness”, în *American Journal of Psychoanalysis*, 1971, 31: 102-103.
- [8] Constantin Șchiopu, *Eternizarea verii în care mama a avut ochii verzi*, Revista „LIMBA ROMÂNĂ”, Nr. 5-6 (241-242), 2017, Chișinău, p.291.
- [9] Ibidem.
- [10] Cezar GHEORGHE, *Interviu cu Tatiana ȚIBULEAC*, **Observator cultural**, Nr. 897, 2017, Accesat la adresa: <https://www.observatorcultural.ro/articol/simtit-ca-fac-cuiva-dreptate-cu-cartea-asta/>
- [11] <https://argolit.ro/tatiana-tibuleac-o-scriitoare-de-poveste-in-care-finalul-fericit-nu-este-garantat-a-g-secara/>, Adrian Secară, 2019.
- [12] <https://revistacultura.ro/un-poem-despre-ura-si-iubire-tatiana-tibuleac-vara-in-care-mama-a-avut-ochii-verzi/>
- [13] Tatiana Țibuleac, *Vara când mama a avut ochii verzi*, Editura Cartier, Chișinău, Ediția aVII-a, 2019, <https://www.icr.ro/madrid/recomandare-vara-in-care-mama-a-avut-ochii-verzi-de-tatiana-tibuleac-traducere-in-limba-spaniola>
- [14] Constantin Șchiopu, *art. Cit.*, 2017, Chișinău, pp. 289-290. disponibil la adresa <https://www.limbaromana.md/index.php?go=articole&n=3468> și chrome-extension://efaidnbmninnibpcapjpcglclefindmkaj/https://www.limbaromana.md/numere/d104.pdf.
- [15] Accesat la adresa: <https://www.scena9.ro/article/interviu-tatiana-tibuleac> : *Tatiana Țibuleac: „Cea mai bună stare pentru a face literatură este inconștiența”*

Referințele bibliografice

Akhtar, Salman *Sursele bucuriei*, traducere din engleză de Laura Netea, București, Editura Trei, 2018.

Gheorghe, Cezar, *Interviu cu Tatiana ȚÎBULEAC*, **Observator cultural**, Nr. 897, 2017, Accesat la adresa: <https://www.observatorcultural.ro/articol/simtiti-ca-fac-cuiva-dreptate-cu-carte-asta/>

Stolorow, R. O. „On forgiveness”, în *American Journal of Psychoanalysis*, 1971, 31: 102-103.

Șchiopu, Constantin, *Eternizarea verii în care mama a avut ochii verzi*, Revista „LIMBA ROMÂNĂ”, Nr. 5-6 (241-242), 2017, Chișinău.

Țîbuleac, Tatiana, *Vara când mama a avut ochii verzi*, Editura Cartier, Chișinău, Ediția a VII-a, 2019.

Webografie

<https://matricea.ro/roman-recenzie-tatiana-tibuleac-vara-in-care-mama-a-avut-ochii-verzi/>

<https://revistavatra.org/2020/08/17/nina-corcinschi-tatiana-tibuleac-iubirea-noastra-ca-o-ura-grea/>

chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://cartier.ro/wp-content/uploads/2022/05/T_Tibuleac_Vara_ed_11_1-20.pdf

<https://dianaciteste.ro/vara-in-care-mama-a-avut-ochii-verzi-tatiana-tibuleac/>
<chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ifri-international-symposium.gitlab.io/data/2021/volume/Olujic.pdf>

<https://studentus.md/lifestyle/literatura/lecturi-de-duminica-vara-in-care-mama-a-avut-ochii-verzi/>